

Turinys

PRATARMĖ	6
KAS YRA FILATELIJA?	11
GRAŽIAUSI PAŠTO ŽENKLAI	21
LAIVŲ PAŠTAS 1 DALIS	77
LAIVŲ PAŠTAS 2 DALIS	103
NUO APUOLĖS IKI OLYVOS	123
KRAŠTAS PRIE JŪROS	145
JŪROS DVELKSMAS CARO PRIESPAUDOS LAIKAIS	161
VIRSMAS JŪRINE LIETUVA	195
ANTROJO PASAULINIO KARO SŪKURIUOSE	233
JŪROS SROVĖS SOVIETMEČIO GNIAUŽTUOSE	251
JŪRINĖS LIETUVOS ISTORIJA TĘSIASI	279
NAUDOTA LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	300

Pašto ženklai primena vaikystę. Juos rinkti smalsiam vaikui buvo ir pramoga, ir pažinimo šaltinis. Mažuose paveikslėliuose jaunas kolekcininkas dažnai pirmą kartą pamatydavo jūrų pasaulį. Pašto ženkluose išvysdavo per bangas skriejančius laivus, jiems kelią rodančius švyturius, barzdotus jūrininkus ir paslaptinę vandeny gyvūnijų pasaulį. Įžengus į suaugusiųjų pasaulį, šį vaikystės hobį išstumdavo nauji pomėgiai ir kasdienybės rūpesčiai. Tačiau surinkti pašto ženklai liko maloni vaikystės prisiminimu.

Šiame leidinyje pristatomi gražiausi ir įdomiausi Lietuvos jūrų muziejuje saugomi filatelijos objektai. Pirmoje knygos dalyje pasakojama apie filateliją, jos rinkinį Lietuvos jūrų muziejuje, pateikiami gražiausi pašto ženklai. Antroje pristatomi su Lietuva susiję laivų pašto objektai. Trečioje, pasitelkus muziejines vertybes, pasakojama apie svarbiausius lietuvių jūrinės istorijos įvykius, procesus, asmenybes ir laivus.

Tikiuosi, kad šis leidinys sudomins ne tik filatelistus bei laivobos istorijos entuziastus, bet ir plačiosios visuomenės atstovus. Galbūt daliai jų grįš noras atsiversti vaikystėje rinktų pašto ženklų albumą.

Už paskatinimą išleisti šį leidinį dėkoju Lietuvos jūrų muziejaus direktorei Olgai Žalienei – žmogui, kuris visada palaiko prasmingą iniciatyvą. Už pastabas, patarimus ir visokeriopą pagalbą lieku skolingas muziejaus vyr. rinkinių kuratoriui Romualdui Adomavičiui, savo skyriaus vedėjui dr. Edvinui Ubiui, muziejininkams dr. Dainiui Elertui ir Irenai Mačiulaitienei, fotografui Alfonsui Mažūnui ir leidybinės veiklos organizatorei Neringai Stančikienei. Už pasidalinimą filatelijos žiniomis ir rinkinio papildymą muziejinėmis vertybėmis dėkoju dr. Vytautui Donielai, dr. Vygintui Bubniui ir Bernhardui Felsui. Ypatingai dėkoju leidinio recenzentams, dr. Audriui Astrauskui ir Ričardui Vainorai, kurių pastabos ir komentarai šį leidinį padarė geresniu.

Postage stamps remind childhood. Collection of them was both pastime and source of knowledge for a curious child. In the small pictures, the young collector often saw the maritime world for the first time. In the stamps, he would see ships passing through the waves, lighthouses showing the way, bearded sailors, and the mysterious world of aquatic wildlife. After entering the adult world, this hobby of childhood was replaced by new activities and the worries of everyday life. However, stamp collecting remained a pleasant childhood memory.

This publication presents the most beautiful and interesting philatelic items in the Lithuanian Sea Museum. The first part of the book tells about philately, its collection at the Lithuanian Sea Museum and presents the most beautiful stamps. The second part of the book presents ship mail objects. The third part of the book uses philatelic items to tell the story of the most important events, processes, personalities, and ships in Lithuanian maritime history.

I hope that this book will be of interest not only to philatelists and maritime history enthusiasts but also to the general public. Perhaps some of them will open the album of postage stamps they collected in their childhood.

I would like to thank the Director of the Lithuanian Sea Museum, Olga Žalienė, a person who will always support a meaningful initiative. I am indebted to the Chief Curator of Collections, Romualdas Adomavičius, Head of the Department Dr Edvinas Ubis, Museum Curators Dr Dainius Elertas and Irena Mačiulaitienė, Photographer Alfonsas Mažūnas and Museologist and Organiser of Cultural Activities Neringa Stančikienė for their comments, advice, and support in every way possible. I would like to thank Dr Vytautas Doniela, Dr Vygintas Bubnys and Bernhard Fels for sharing their philatelic knowledge and enriching the collection with artefacts. Special thanks go to the reviewers, Dr Audrius Astrauskas and Ričardas Vainora, whose remarks and comments have made it a better publication.

Inventorinis numeris – KJM 3385/1496
 Objekto tipas – standartinis pašto ženklas
 Šalis – Kosta Rika
 Išleidimo data – 1863 m.

Tai seniausias pašto ženklas Lietuvos jūrų muziejuje. Jame pavaizduotas Kosta Rikos herbas: Ramiajame vandenyne ir Karibų jūroje plaukiantys prekybiniai burlaiviai, vandens telkinius skiriantis ugnikalnių ruožas, penkias provincijas simbolizuojančios žvaigždės.

Inventorinis numeris – KJM 3385/1280
 Objekto tipas – standartinis pašto ženklas
 Šalis – Britų Šiaurės Borneo
 Išleidimo data – 1894 m.

Tradiciniai malajų burlaiviai prie Borneo salos krantų. Laivus vietos gyventojai naudojo susisiekimui, žvejybai, medienai gabenti.

Inventorinis numeris – LJM 11391

Objekto tipas – atvirukas

Išleidimo vieta – Klaipėda

Išleidimo data – 1905–1908 m.

Atvirukas iš Kuršių marių garlaivio „Cranz“ laiškų dėžutės. Atviruką į dėžutę įmetė garlaivio keleivis arba poilsiautojas, garlaiviui sustojus Kuršių nerijoje (greičiausiai Juodkrantėje). Kadangi laivas plaukė iš Krančbeko į Klaipėdą, 5 pfenigų vertės Vokietijos pašto ženklų apmokėta siunta buvo pristatyta į Klaipėdos paštą. Pašte siunta antspauduota datos antspaudu (1908-06-26) ir pažymėta specialia žyma. Žyma sudaryta iš stačiakampio rėmelio ir dviejų eilučių teksto: „Aus dem Briefkasten des / Dampfers Cranz“ (liet. „Iš garlaivio „Cranz“ laiškų dėžutės“). Šios žymos paskirtis buvo nurodyti siuntos vėlavimo priežastį, nes iš Rytprūsių šiaurėje esančios Klaipėdos siunta turėjo keliauti į pietryčiuose esantį Breslau (dab. Wrocław). Jeigu siunta būtų patekusi į iš Klaipėdos plaukiantį garlaivį, ją gavėjui būtų pristatę be vėlavimo, todėl į Kranto paštą pristatytos siuntos specialia žyma nežymėtos.

A postcard from the letterbox of Cranz, a Curonian Lagoon steamer. The postcard was dropped into the box by a passenger or a holidaymaker when the steamer stopped at the Curonian Spit (probably in Schwartzort). As the ship was sailing from Cranzbeek to Klaipėda (Memel), the item was delivered to Klaipėda (Memel) post office, postage prepaid using a German stamp of 5 pfennigs. At the post office, the parcel was stamped with a date postmark (date: 26.06.1908) and a special postal marking. The marking consists of a rectangular frame and two lines of text: "Aus dem Briefkasten des / Dampfers Cranz". The purpose of this marker was to indicate the reason for the delay in the shipment, as it was supposed to have travelled from Klaipėda (Memel) in the north of East Prussia to Breslau in the south-east (now Wrocław). If the mail had been on a steamship from Klaipėda (Memel), it would have been delivered to the recipient without any delay, and, therefore, the mail delivered to the Cranz Post Office was not marked with a special marker.

Inventorinis numeris – LJM 12690

Objekto tipas – atvirukas

Išleidimo vieta – Miunchenas

Išleidimo data – XX a. 3–4 deš.

Atvirukas iš Kuršių marių motorlaivio „Kurisches Haff“ laiškų dėžutės. Atviruką į dėžutę siuntėjas įmetė laivui esant Lietuvos teritorijoje, šiaurinėje Kuršių marių dalyje, todėl siunta apmokėta Vytauto Didžiojo 500-osioms metinėms skirtu 15 ct vertės Lietuvos pašto ženklų pagal galiojusį vidaus tarifą (tuo metu vidaus tarifas taikytas visoms siuntoms į Vokietiją). Kadangi laivas plaukė iš Klaipėdos į Krančbeką, siunta iš laivo nugabenta į Karaliaučiaus paštą Nr. 5, kur ją antspaudavo datos antspaudu (1931-06-13). Iš Karaliaučiaus siunta pristatyta gavėjui Berlyne.

Atvirukas taip pat antspauduotas eilutės antspaudu su įrašu: „M. S. „Kurisches Haff“. Tai laivo reklaminis antspaudas, juo buvo antspauduojami atvirukai, kuriuos keleiviai galėjo įsigyti kelionėje per Kuršių marias. Žinomi du šio antspaudu tipai, juos galima atskirti pagal raidžių šriftą. Ši siunta antspauduota ankstyvesniu I tipo antspaudu.

A postcard from the letter box of the Curonian Lagoon motor ship *Kurisches Haff*. The sender dropped the postcard into the box while the ship was in the Lithuanian territory, in the northern part of the Curonian Lagoon. The mail was, therefore, paid for using a Lithuanian postage stamp of 15 cents, according to the domestic rate in force at the time (the domestic rate applied to all mail to Germany). As the ship was sailing from Klaipėda (Memel) to Cranzbeek, the mail was taken from the ship to a post office No. 5 in Königsberg, where it was stamped with a date postmark (date: 13 June 1931). From Königsberg, the item was delivered to the recipient in Berlin.

The postcard is also stamped with a line stamp with the inscription: "M.S. Kurisches Haff". This is the ship's marking and was used to stamp postcards that passengers could buy during their journey across the lagoon. Two types of this marking are known and can be distinguished by the font of the letters. This postcard was stamped with the earlier Type I mark.

Inventorinis numeris – LJM 12618
 Objekto tipas – proginis pašto ženklas
 Šalis – Vokietija
 Išleidimo data – 1990 m.

800-osioms Vokiečių ordino įkūrimo metinėms skirtas pašto ženklas. Šis ordinas įkūrė Klaipėdą.

KLAIPĖDOS ĮKŪRIMAS

Klaipėdą 1252 m. įkūrė Vokiečių ordinas ir Kuršo vyskupas. Naujas vokiečių miestas ir pilis (Memelburgas) įsikūrė Pietų Kurše, vietoje, kur Dangės upė įteka į Kuršių marias.

Šis ordino forpostas turėjo strateginę reikšmę. Jis užtikrino kryžiuočių vykdomą sembų genčių apsuptį iš Šiaurės ir neleido per Kuršių neriją ateiti karinei pagalbai iš Žemaitijos. Klaipėda taip pat leido kontroliuoti įplauką iš Baltijos jūros į Kuršių marias.

1525 m. žlugus Vokiečių ordinui, Klaipėda perėjo naujai suformuotos Prūsijos hercogystės valdžion. Iki pat 1920 m. ji išliko šiauriausiu Prūsijos miestu.

FOUNDING OF MEMEL

Memel (now Klaipėda) was founded in 1252 by the Teutonic Order. A new German city and castle (Memelburg) was established in South Courland, where the river Dangė flows into the Curonian Lagoon.

This outpost of the Order was of strategic importance. It ensured the Crusader encirclement of the Sambian tribes from the north and prevented military aid from Samogitia coming across the Curonian Spit. Memel also controlled the entrance from the Baltic Sea to the Curonian Lagoon.

After the fall of the Teutonic Knights in 1525, Memel came under the rule of the newly formed Duchy of Prussia. It remained the northernmost city of Prussia until 1920.

Inventorinis numeris – LJM 11591/1
 Objekto tipas – proginis pašto ženklas
 Šalis – Lietuva
 Išleidimo data – 2017 m.
 Autorius – D. Vildžiūnas

Pašto ženkle pavaizduotas Klaipėdos jūrų tvirtovės piešinys.

Inventorinis numeris – LJM 11607
 Objekto tipas – pašto blokas
 Šalis – Lietuva
 Išleidimo data – 2002 m.
 Autorius – A. Kliševičius

750-osioms Klaipėdos įkūrimo metinėms skirtas pašto blokas. Jame pavaizduotas XIII a. pab. Klaipėdos miesto didysis antspaudas (kairėje), Centrinio pašto bokštas (viduryje) ir dabartinis Klaipėdos herbas (dešinėje). Fone matomas J. Narūnavičiaus – Naronskio nupieštas jūrų tvirtovės piešinys. Klaipėda iki 1920 m. išliko šiauriausiu Prūsijos miestu.

Inventorinis numeris – LJM 11899
Objekto tipas – firminis atvirukas

Lietuvos anglių importo ir laivininkystės bendrovės jūrų transporto padalinio firminis atvirukas. 1928 m. siųstas iš Klaipėdos į Flensburgą. Apmokėtas Lietuvos pašto ženklų, kuris nuvertintas Klaipėdos pašto datos antspaudu.

Inventorinis numeris – LJM 11897
Objekto tipas – firminis atvirukas
Išleidimo vieta – Klaipėda

F. Suhro žuvies fabriko firminis atvirukas. 1928 m. siųstas kaip spaudinys. Apmokėtas Lietuvos pašto ženklų ir nuvertintas Klaipėdos pašto datos antspaudu.

Inventorinis numeris – LJM 11894
Objekto tipas – firminis vokas

Simono Egerio transporto bendrovės firminis vokas. 1938 m. siųstas kaip registruotas laiškas iš Klaipėdos į Kamenický Šenovą (vok. Steinschönau). Apmokėtas Lietuvos pašto ženklais, kurie nuvertinti Klaipėdos pašto datos antspaudu. Ant siuntos uždėtas registracijos antspaudas.

Lietuvių jūrininkų rengimas

Lietuvos valstybė siekė sukurti savo laivyną. Norint jį įsteigti reikėjo ne tik įsigyti laivų, bet ir parengti jūrininkus. Pradžioje jūrininkus bandyta rengti Kauno aukštesniojoje technikos mokykloje. Tačiau susidurta su praktikos atlikimo problema. Klaipėdoje neatsirado norinčių į praktiką priimti tik teorines žinias įgijusių jaunuolių.

Dėl šios priežasties norinčius mokytis jūreivystės nuspręsta siųsti į užsienį. Gavę valstybines stipendijas, jaunieji jūrininkai galėjo eiti visaverčius mokslus Latvijoje, Suomijoje, Belgijoje, Olandijoje, Vokietijoje, Italijoje, Prancūzijoje.

Pirmoji kapitonų karta mokslus baigė Abo institute Suomijoje, praktikas atliko burlaiviuose „Archibald Russell“ ir „Olivebank“. Iki Antrojo pasaulinio karo jūreivystės mokslus užsienyje baigė virš 40 lietuvių.

Training of Lithuanian Navigators

The Lithuanian state sought to create its own fleet. In order to establish a fleet, it was necessary not only to acquire ships, but also to train navigators. Initially, attempts were made to train them at Kaunas Technical High School. However, there was a problem to organise the practical placement for students. In Klaipėda, there was no one willing to take on young people who had only theoretical knowledge and no practical training.

For this reason, it was decided to send those wishing to study navigation abroad. After receiving state scholarships, the young navigators were able to undertake comprehensive studies in Latvia, Finland, Belgium, the Netherlands, Germany, Italy and France.

The first generation of captains graduated from Abo Institute in Finland and completed their training on the sailing ships *Archibald Russell* and *Olivebank*. More than 40 Lithuanians completed their navigation studies abroad before the outbreak of the World War II.

Inventorinis numeris – LJM pm 11260
 Objekto tipas – ženklinis atvirukas
 Šalis – SSRS
 Išleidimo data – 1991 m.
 Nuotraukos autorius – A. Kuliauskas

Lietuvos jūrų muziejaus senųjų žvejybos laivų aikštelėje stovintis mažasis žvejybos traleris „Kolyma“. Šis laivas buvo vienas iš daugelio laivų, kuriuos Suomija Sovietų Sąjungai perdavė kaip reparacijas už Antrąjį pasaulinį karą. Laivas priklausė Baltijos žvejybos laivynui. 1978 m. „Kolymą“ Jūrų muziejui perdavė Neringos žuvininkystės ūkis.

Inventorinis numeris – LJM pm 11243
 Objekto tipas – pirmos dienos vokas
 Šalis – Lietuva
 Išleidimo data – 2022 m.
 Autorė – N. Vaišnorienė

Pirmos dienos vokas, skirtas supažindinti su kariniu laivu M 52 „Sūduvis“. Minų paieškos laivas pastatytas 1958 m. Brėmene. Priklausė Vokietijos karinėms jūrų pajėgoms, pirmasis laivo pavadinimas – „Koblenz“. 1999 m. laivas perduotas Lietuvos kariniam laivynui. 2021 m. laivas perduotas Lietuvos jūrų muziejui. Šiuo metu M 52 „Sūduvis“ stovi Dangės upėje, prie Klaipėdos Pilies tilto. Jame veikia ekspozicija, pristatanti laivo istoriją ir svarbą Lietuvos kariuomenės Karinių jūrų pajėgų tarnyboje.

Inventorinis numeris – LJM 11500/60, 61
 Objekto tipas – proginiai pašto ženklai
 Šalis – Lietuva
 Išleidimo data – 2000 m.
 Autorius – V. Jasanauskas

Pašto ženklų serija, skirta supažindinti su Lietuvos jūrų muziejumi. Ženkluose pavaizduoti Magelano pingvinai ir pilkasis Baltijos ruonis.

Inventorinis numeris – LJM 11507/3
 Objekto tipas – pirmos dienos vokas
 Šalis – Lietuva
 Išleidimo data – 2000 m.
 Autorius – V. Jasanauskas

Pirmos dienos vokas su delfino atvaizdu. Ant voko užklijuoti ženklai antspauduoti pirmos dienos antspaudu.